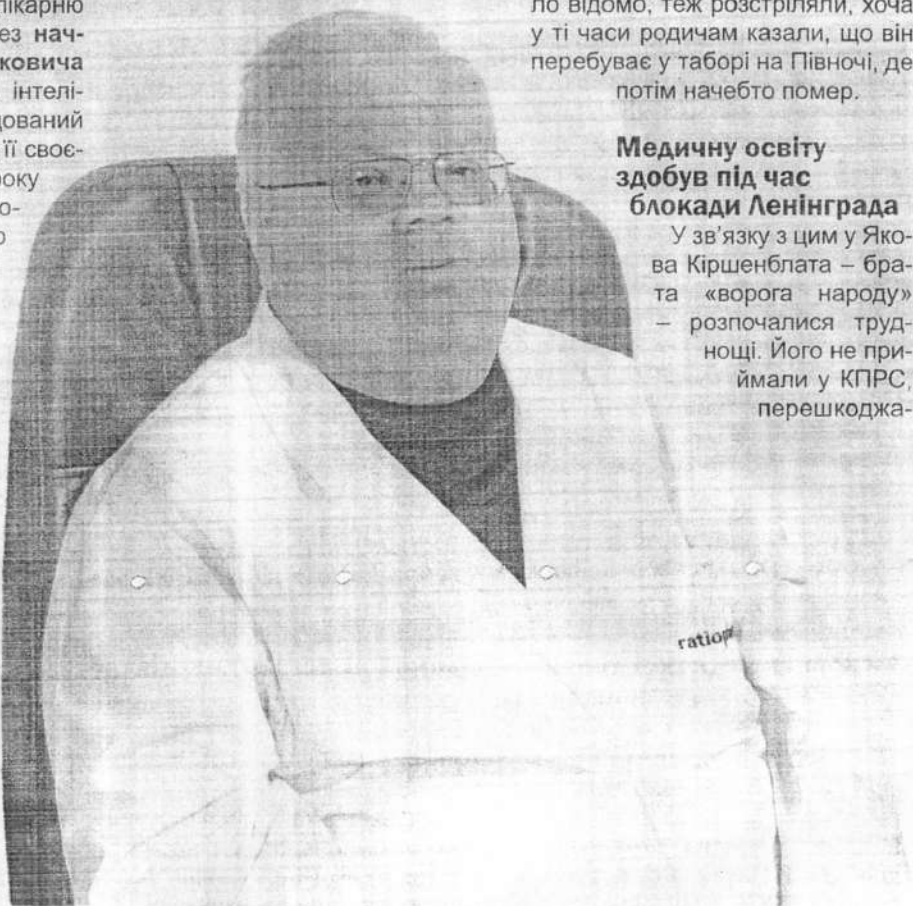

Династія Кіршенблатів: від Тифлісу до Чернівців

Чернівецьку міську лікарню №3 неможливо уявити без **начмеда Володимира Яковича Кіршенблата**. Освічений, інтелегентний і неймовірно ерудований він, без перебільшення, є її своєрідним брэндом, з 1982 року незмінно працюючи на посаді заступника головного лікаря з медичної частини. До речі, крім 35-річчя жерівної діяльності, цього року Володимир Якович мав іще один ювілей. Першого вересня виповнилося півстоліття, відколи він у медицині, в яку прийшов не випадково, а став продовжувачем династії, адже медиком був і його батько, і його дід.

Дід-лікар помер біля ліжка хворого

— Як вдалося довідатися, мій прадід народився у місті Оппельн Верхньої Сілезії, яка до Другої світової війни була у складі Німеччини (тепер це місто Опольце у Польщі), — розповідає В. Я. Кіршенблат. — Згодом він якимось чином опинився у царській Росії. Прадід прожив нелегке життя, 25 років він служив у царській армії, дослужившись від простого рядового до унтер-офіцера і був навіть нагороджений Георгієвським хрес-

ло відомо, теж розстріляли, хоча у ті часи родичам казали, що він перебуває у таборі на Півночі, де потім начебто помер.

Медичну освіту здобув під час блокади Ленінграда

У зв'язку з цим у Якова Кіршенблата — брата «ворога народу» — розпочалися труднощі. Його не приймали у КППС, перешкоджа-

діда стали революціонерами. Цих синів народила перша дружина, балерина Ладижинська. Коли вона ще зовсім молодюю померла, він одружився на своїй 18-річній бабусі, разом з якою прожив 40 років.

Їхній син — мій батько — Яків

ли у роботі. Тому коли розпочалася війна він, навіть маючи бронь, пішов добровольцем на фронт. У лавах армії був до 1946 року. Воював на Ленінградському фронті, пізніше — на 3-му Прибалтійському. Спочатку був лікарем артилерійського полку, команди-

та, яку розпочав перед війною, отримав орден «Знак пошани», та 1952 року розпочалася сфабрикована спецслужбами «справа ленінградських лікарів», через яку репресували багато відомих вчених-медиків.

Я. Кіршенблата звільнили з інституту, з дня-на-день він чекав арешту, тому мав вдома спеціальну зібрану валізу. Дев'ять місяців він був без роботи, хтозна, як ми вижили, адже у сім'ї вже було четверо дітей. Зважаючи, що батька добре знав відомий полярник Іван Папанін, який у той час займав посаду у ЦК КППС, він поїхав до нього у Москву за допомогою. Так сталося, що якраз помер Сталін, тож Папанін без проблем дав батькові офіційний папір про те, щоб його відновили на посаді. Проте після повернення до Ленінграда з'ясувалося, що кабінет ендокринології ліквідували і таким чином керівництво Інституту акушерства й гінекології знайшло відмовку, аби не брати батька. Безрезультатно він намагався влаштуватися у будь-який інший інститут Ленінграду, Москви, Кієва, Тбілісі, Душанбе, Баку тощо. Попри те, що Верховний Суд СРСР посмертно реабілітував репресованого батькового брата, тавро, родича «ворога народу», вочевидь, робило свою чорну справу, бо скрізь відповідали відмовою. Лише коли він подав кандидатуру на конкурс із заміщення посади завід-

тирьох чернівецьке помешкання завелике і відмовився від нібито зайвої площі, внаслідок чого у сім'ї не було кухні. Через її відсутність пізніше вченому запропонував квартиру перший секретар обкому партії Володимир Дикусаров. Та умови життя, одяг та інші блага цивілізації цікавили його найменше — і він знову відмовився...

У Чернівцях Яків Давидович займався фізіологією, ендокринологією та нейроендокринною регуляцією — розділом, який у СРСР майже ніхто не вивчав. А головне, у 1956 році він розробив теорію телергонів (від грецького теле — далеко та ергон — дія), яку пізніше назвали теорією запахів. Телергони — це речовини, що виділяються спеціальними залозами комах і ссавців у зовнішнє середовище і впливають на особин протилежної статі того ж або іншого виду. Телергонологія пояснює закони, за якими живе величезний мурашник, відкриває таємницю мателика-самця, який за 4 кілометри відчуває самицю, й оленя, що «призначає побачення» оленісі за десятки кілометрів від неї. За допомогою телергонів можна без пестицидів та інсектицидів відлякувати шкідників полів. Я. Кіршенблат писав про це першому секретареві ЦК КППС Микиті Хрущову та першому секретарю ЦК Компартії України В. Щербіцькому, пояснював переваги та перспективи свого

том. У 45 років прадід демобілізувався, оженився і мав 11 дітей. Одним із них був мій дід. Юнаком дід мріяв бути лікарем, але через ценз осідлості не міг поступити до вузу у Росії. Тому поїхав до Німеччини, де став студентом медичного факультету Берлінського університету. У 1903 році захистив докторську дисертацію з питань терапії й повернувся до Росії. Тут він перебрався на Кавказ і все життя мешкав у Тифлісі (таку назву до революції мала столиця Грузії місто Тбілісі). Спочатку працював у великій місцевій залізничній лікарні, а потім зайнявся приватною практикою. Знаю, що у діда на кабінеті висіла табличка «Доктор Давид Абрамович Кіршенблат – внутренния, женския и детския болезни», тобто, сучасною мовою, він був сімейним лікарем. Відомого тбіліського терапевта Давіда Кіршенבלата поважала вся Грузія. Він прожив довге життя і лікував кілька поколінь тбілісців. Власно, й помер на роботі у 80-річному віці. Прийшов на виклик, оглянув хворого, виписав йому рецепт, але раптом відчув себе зле, сів у крісло і попросив покликати його дружину, та додому вже не повернувся...

Батько розпочав навчання в університеті 15-річним хлопцем

Дід був блискучим терапевтом і діагностом. Він лікував Орджонікідзе, першу дружину Сталіна. На квартирі діда переховувався грузинський революціонер Тер-Петросян, відомий під псевдонімом Камо. Під впливом спілкування з ним два старших сини

15-літнім хлопцем поїхав у Ленінград вчитися на біолога. Через надто юний вік до університету його не прийняли, тому він ходив на лекції як вільний слухач, а щоб заробити собі на прожиття, працював у порту вантажником. Так тривало два роки, потім хлопця зарахували у студенти і у 19-ть він закінчив біологічний факультет Ленінградського університету. Згодом батько працював біологом у цілій низці установ, їздив в експедиції на Кавказ та у Середню Азію, де вивчав місцеву фауну, працював секретарем у Ленінградській філії Академії наук СРСР, у 27 років захистив кандидатську.

У батька був хороший науковий керівник (професор, член-кореспондент Академії наук СРСР В. А. Догель), він працював у нього на кафедрі зоології Ленінградського державного університету, став старшим викладачем і почав роботу над докторською. Все складалося добре, та втрутилася політика. Річ у тім, що старші зведені брати батька ще до революції 1917 року зайнялися активною революційною діяльністю. Старший навіть змінив прізвище Кіршенблат на свою партійну кличку Пітерський, а середній, Михайло, вивчившись на лікаря, працював головним лікарем залізничної лікарні у Тбілісі. У 1937 році Лаврентій Берія, який тоді був першим секретарем Тбіліського міськкому ВКП(б), запропонував йому підписати висновок про смерть першого секретаря Компартії Вірменії нібито той помер від інфаркту (насправді ж його розстріляли). Лікар відмовився, тож і його, як тепер ста-

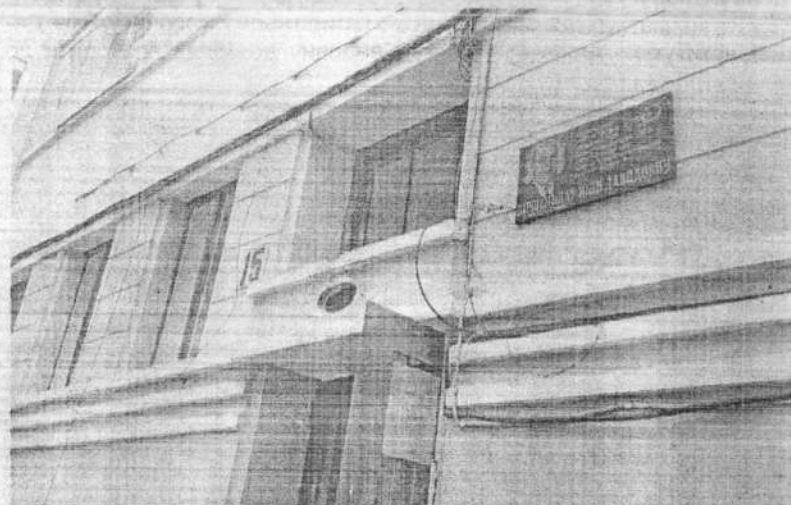
ром санітарного взводу на передовій, а пізніше працював у госпіталі, пережив блокаду. Його тогочасні щоденники – найцінніший скарб сімейного домашнього музею. Коли я читав їх вперше – волосся на голові ставало дибки... Батько писав про страшні речі: як люди помирали від голоду, їли собак і молоду кропиву, а поряд ті, хто мав доступ до продуктів, скуповували у них за безцінь золото, предмети мистецтва.

Одночасно із роботою в евакогоспіталі у Ленінграді батько вивчився на лікаря. Незважаючи на блокаду, Ленінградський медінститут працював, він готував лікарів для фронту за скороченою програмою. Таким чином батько отримав дві вищі освіти: біолога й лікаря.

Позбувся роботи через сфабриковану «справу ленінградських лікарів»

Коли після закінчення війни він повернувся у свій вуз, з'ясувалося, що на його місці працює Артемій Іванов (він відкрив новий тип тварин – погонофори – і став лауреатом Ленінської премії СРСР). Артемій Васильович був найближчим другом батька, він навіть колись приїздив до нас у Чернівці. Звісно, що тато не схотів, щоб того звільнили з його місця, тому перейшов на роботу в Інститут акушерства та гінекології, де організував перший в СРСР кабінет ендокринології, розробив один із перших у світі тестів на вагітність, відомий як реакція Кіршенבלата-Гербільського. Тоді ж він успішно захистив докторську дисертацію вже зовсім з іншою теми, ніж

увача кафедри нормальної фізіології. Проте, на жаль, ідея

У цьому будинку на вул. О. Доброго жив славетний вчений Я. Д. Кіршенблат.

зіології Чернівецького медичного інституту, то його взяли на роботу, хоча нормальною фізіологією батько ніколи не займався, бо доти у коло його наукових інтересів входила біологія, ентомологія, зоологія й ендокринологія.

Нобелівську премію по праву мали присудити Я. Кіршенблату

З 1 вересня 1954 р. Я. Д. Кіршенблат став завкафедрою Чернівецького медінституту, а у грудні до нього перебралася сім'я. Родині дали квартиру на вул. Котовського (нинішня – О. Доброго). Якову Давидовичу вона видалася надто великою, бо у Ленінграді сім'я із шістьох осіб займала лише одну кімнату у комуніальній квартирі. Оскільки двоє старших дітей залишилися в Ленінграді, він вирішив, що для ча-

телергонів в СРСР нікого не зацікавила, а через три роки після Я. Кіршенבלата подібне відкриття (яке вони назвали широковідомим тепер терміном «феромони») запатентували німецькі вчені-ентомологи Пітер Карлсон та Мартін Лушер, котрим згодом була присуджена Нобелівська премія. Але ж першим це відкриття зробив науковець із Чернівців! Якби в СРСР трохи дивилися вперед, то його змогли б використовувати, як це зробили США, Японія та інші, заробляючи мільйони і мільярди.

- Хоча батькове відкриття в СРСР успішно «поховали», йому якимось чином вдалося опублікувати статтю про телергони у всесвітньо відомому англійському науковому журналі «Nature».

Продовження на с. 6

Династія Кіршенблатів: від Тифлісу до Чернівців

Продовження з с. 5

До їхньої честі, про батькове відкриття згадали у своїй монографії Карлсон і Лушер, з усього світу його запрошували читати лекції, та батька жодного разу не пустили за кордон, навіть у найближчу Румунію, – каже В. Кіршенблат. – Прикро не тому, що це мій батько, а через те, що у нас як не цінували, так і не цінують інтелектуалів, відкриття яких могли б працювати на престиж і розвиток країни. Навіть якщо сьогодні відкрити будь-який сайт, де йдеться про феромони, посилання на доктора Кіршенблата обов'язково знайдеться. Але в основному ці сайти німецькі, російські, англійські.

Безсрібник, який шанував людей не за посади

Незважаючи на розголос у світі, Яків Давидович залишався м'якою, інтелігентною людиною і безсрібником. Він жив лише наукою. Його не цікавили житейські блага: мав костюм, черевики – і досить. Якось його аспірантка після захисту принесла йому у подарунок портфель з монографією «Дорогому учителю», то він її вигнав. Зате студенту, у якого взимку вкрали шапку, купив нову за власні гроші. Хоч як дружина просила принести з роботи тонометр, щоб вимірювати тиск, попри те, що на кафедрі їх було

го будинку мешкав двірник Дмитро Іванович з дружиною. Свого часу його репресували, він був у засланні, а згодом повернувся до міста. Щоразу, зустрічаючись, батько гречно з ним вітався, знімав капелюха, хоча сам був професором, а той – простим двірником.

Бездоганно порядним був і у науці. У нього, порівняно із сучасними професорами, які мають до 700 статей, їх було небагато – приблизно 150. Жодної – у співавторстві. Коли хтось приходив і казав, що «ось хочу Вас вперед у статті», він казав: «Це Ваше. Мене не треба».

Яків Давидович знав кілька мов: німецьку, англійську, грузинську. Пізніше опанував українську. Крім науки, розумівся на музиці, живописі, літературі, дуже любив природу і подорожі, а своїми знаннями, досвідом щедро ділився з учнями, друзями, дітьми.

Професорський син мав усього добиватись самотужки

– Все життя вдячний батькові за науку, – каже Володимир Якович. – Він навчав не заучувати матеріал, а розуміти його суть, знати, де можна знайти необхідні знання. Тобто ще понад півстоліття тому дотримувался сучасного прогресивного принципу освіти: навчити вчитися.

Знаючись з батьковою

Засновник медичної династії – відомий на всю Грузію лікар Давид Абрамович Кіршенблат.

цем з радіо, лауреатом Державної премії), Володимир полюбив також фізику. Юнаком вирішив об'єднати обидва захоплення, для чого планував поступити на єдине в СРСР відділення біофізики при 2-му Московському медінституті. З огляду на невеличкий набір (відділення було розраховане лише на 25 місць), він старанно готувався, багато займався додатково. Та коли дізнався, що на біофізику приймають тільки з московською пропискою, намірився подати документи вже на

лодимира не було навіть жодної поточної четвірки.

Професорська сім'я жила дуже скромно, проте у ті часи всі родини міської інтелігенції формально вважали забезпеченими, тому відміннику В. Кіршенблату не призначали стипендію. Коли ж приходив до батька з проханням купити модний тоді радіоприймач «ВЕФ» чи магнітолу, той відповідав: «Зароби, то й купиш». На все необхідне Володимир заробляв самостійно. Всі канікули професорський син працював у

Протягом двох років Володимир Якович служив у Єревані. Від лейтенанта дослужився до капітана, отримав медаль, якийсь час він навіть виконував обов'язки начальника неврологічного відділення госпіталю, що, каже, згодом стало у пригоді за нинішнім місцем роботи. В. Кіршенблата запрошували залишитися у Вірменії, пропонували посаду начальника відділення госпіталю і квартиру у Єревані. Проте у Чернівцях ще залишався старенький батько (мати на той час померла), власна сім'я і Володимир повернувся. Поступив у клінічну медінституту, почав роботу над кандидатською за іншою, ніж раніше, темою, проте у вузі його знову не залишили. Роботи у медичних закладах міста для нього також не знаходилося. Тимчасово Володимир Якович працював по декілька місяців на різних замінах, врешті (теж тимчасово) його взяли на заміну цехового терапевта у міську лікарню №3. Головний лікар, мабуть, розгледів професійний і організаторський талант В. Кіршенблата і згодом запропонував йому очолити штаб цивільної оборони лікарні та півставки терапевтом. Так склалося, що через сімейні обставини тодішня начмед майже рік була відсутня і її обов'язки фактично виконував Володимир Якович. Згодом головний лікар направив його по декілька міся-

зо півсотні, додому його придбав менший син, коли вже почав працювати після закінчення медінституту.

справою його найменший син Володимир почав змалечку. П'ятилітньому хлопчику Яків Давидович дозволяв приходити до

лікарський факультет цього ж інституту. Їхати на навчання до Москви його відрадили батьки. Крім меншого сина, всі діти на той час

студентських будівельних загонів і каже, радий, що, дякуючи батьку, пройшов цю школу життя.

- Тато вчив усього добиватися самотужки, – розповідає В. Кіршенблат. – Коли у студентські роки почав працювати над дисертацією, позаяк мав короткозорість високого ступеня, то просив батька, аби хтось інший обчислив замість мене розміри клітин. «У жодному разі, – був він категоричний, – усе маєш робити сам. Тому сам рахував, сам оперував, виходжував і препарував щурів тощо».

Заради улюбленої лікарні №3 не раз відмовлявся від вищих посад

Медичний інститут Володимир закінчив із відзнакою, з рекомендацією зайнятися науковою роботою (мав тоді вже на 70% готову кандидатську), та місця для нього у рідному вузі з якихось причин не знайшлося. Три роки молодий терапевт відпрацював у Сторожинецькій районній лікарні, де, за власними словами, набрався неоціненного професійного досвіду. Потім повернувся до Чернівців, та як офіцер одразу був призначений до армії.

- Вдома нашим сусідом по сходовому майданчику був начальник особливого відділу дислокованої у Чернівцях дивізії. Оскільки його син хворів на цукровий діабет, я оглядав хлопчика, давав поради щодо лікування. Він запропонував мені посприяти проходити службу при санчастині дивізії у Чернівцях. Коли батько про це довідався, то дуже розсердився, бо сам ніколи у житті жодними зв'язками не користувався і не дозволяв це й нам, – пригадує співрозмовник.

ців завідувати поліклінікою на Роші та на вул. Комарова, а після цієї школи 7 липня 1982 року призначив своїм заступником із медичної частини.

За тим, що у нього не склалося з науковою діяльністю, Володимир Якович не шкодує. Каже, що дуже любить свою роботу, а лікарня №3 для нього наче другий дім. Через це, хоча йому не раз пропонували очолити інші великі лікарні (на призначення головним лікарем ЛШМД уже навіть був готовий проект наказу), а однокурсник – перший міністр охорони здоров'я незалежної України Юрій Спіженко кликав до Києва, 3-ю лікарню він не покинув.

- Я людина діла, люблю працювати і без роботи не уявляю життя, – каже про своє кредо Володимир Якович. – Коли буваю вдома і мені не телефонують з лікарні, то наче чогось не вистачає. Якщо раптом зміниться мій розпорядок, не знаю, як зможу обходитися без роботи.

Справу прадіда, відомого діда і батька продовжила одна з доньок Володимира Яковича, яка працює у міському пологовому будинку №1. Що ж до найбільш злободенного для всіх медиків України питання медичної реформи, то, поділяючи її необхідність, досвідчений організатор охорони здоров'я В. Кіршенблат наріжним каменем реформування вважає економічний базис. «Без цього толку не буде і буде шкода, якщо у запалі перебудови просто бездумно знищимо надбаня попередніх поколінь».

Анна ГАРГАЛЯ,
фото автора і з архіву
В. Я. Кіршенблата

Блискучі лекції Якова Давидовича Кіршенблата завжди збирали юрми студентів.

- Тато був дуже пунктуальний, мав чіткий розпорядок дня. Вставав о 5-й ранку, пив чай, з'їдав бутерброд і починав працювати. Вважав, що ранкові години для праці – найпродуктивніші. О пів на восьму уже прямував на роботу, хоча пари починалися о 9-й. Рівно о 15-й ішов на обід, спав 30 хвилин і знову на роботу. Додому повертався перед інформаційною програмою «Время», дивився її і лягав спати о 10-й вечора. Він був дуже демократичним, не ділив людей за їхніми посадами і статками. У підвалі нашо-

нього на кафедру, де Володя з цікавістю розглядав жаб, мишей, щурів, з якими проводили досліди вчені. Пізніше він часто зазірав до заповненого щертв великого залу корпусу медінституту на вул. Богомольця, де Яків Давидович читав свої блискучі лекції. Відтак природно, що ще з дитинства Володимир уподобав біологію. Під впливом середнього брата Бориса, який захоплювався радіоелектронікою, весь час щось паяв і складав (сьогодні він мешкає у Санкт-Петербурзі, є відомим програмістом, фахів-

від них уже роз'їхалися, а немолоді люди потребували когось із рідних поруч. З любові до батьків Володимир залишився і поступив до Чернівецького медінституту.

Сьогодні таких як він студентів – професорських дітей – називають «мажорами». Однак у сім'ї Кіршенблатів все було інакше. «Жодних поблажок ніхто з викладачів мені не давав. Навпаки. Мав вчитися якнайкраще, бо згорів би з сорому, якби батько довідався, що я чогось не знаю», – пригадує Володимир Якович. Отож, за всі роки навчання у Во-